

מגד

יורחחים

151

ניסן תשע"ב

עלון חודשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל

על משנת הראי"ה

"החירות הצביונית היא אותה הרוח הנישאה שהאדם כפרט וכן העם ככלל מתרומם על ידה להיות נאמן לעצמיות הפנימית שלו, לצלם האלקים אשר בקרבו".
עולת ראייה, הקדמה להגדה של פסח

פסח זמן חירותנו

על הכתוב "חרות על הלוחות" דרשו חז"ל: "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה". ועלינו לברר לעצמנו מהי החירות האמיתית שאין זוכה לה אלא מי שעוסק בתורה. בהקדמה להגדה של פסח כותב הראי"ה: "ההבדל שבין עבד לבן חורין אינו רק הבדל מעמדי, מה שבמקרה זה משועבד לאחר וזה הוא בלתי משועבד. אנו יכולים למצוא עבד משכיל שרוחו הוא מלא חירות, ולהיפך בן-חורין שרוחו הוא רוח של עבד. החירות הצביונית היא אותה הרוח הנישאה שהאדם כפרט וכן העם ככלל מתרומם על ידה להיות נאמן לעצמיות הפנימית שלו, לצלם האלקים אשר בקרבו".
מהי כוונתו של הראי"ה? כל אדם מצוי בשלושה מעגלים: האלוקות, העולם והאדם, במקביל מקיפות תרי"ג המצוות את שלושתם: מצוות שבין אדם למקום, מצוות שבין אדם לחברתו, ומצוות שבין אדם לעצמו (עיין מהר"ל על "דרך חיים" פרקי אבות פ"א מ"ב, מהרש"א ב"ק ל). האדם הצועד בחייו לקראת שלמותו הרוחנית, תוהה ומבקש את הדרך שתביא אותו למטרתו, הסובבים אותו מבחינים רק בגילויי החיצוניים, ברם מעבר למעטה של דיבורים ומעשים חבויות להן מחשבות ורצונות, מידות ותכונות, ואת כולם חייב האדם להציב על הטוב, היפה, האמיתי והישר שבחיים, כמו שכתב הראי"ה: "סוד האושר הוא אהבת האמת בשכל, אהבת היושר בחיים, אהבת היופי ברגש ואהבת הטוב במעשה" (אוה"ק א, חכמת הקודש צא), וכאן עומד האדם נבון ותוהה, כיצד הוא, בכוחותיו המוגבלים, יבוא אל שלמותו הנשגבה הזו, האם אין זה למעלה מיכולתו של האדם? טענה זו היתה נכונה אילו השלמות היתה מחוץ לאדם ועליו להביאה ממרחקים, אך לא כך הדבר, השלמות מונחת בטבע נפשו של האדם כמו שכתב הראי"ה: "טבע הנפש האנושית היא ללכת בדרך ישרה".
הישרות מצויה בתוך טבע האדם, ככתוב (קהלת ז כט): "אשר עשה האלקים את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים". על כן אין לאדם צורך לבקש את שלמותו ממרחקים, ומה שעליו לעשות הוא לחשוף ולגלות את הישרות המצויה כבר בתוך תוכו. לזה התכוונה התורה כשכתבה: "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום, לא נפלאה היא ממך, כי קרוב אליך הדבר מאד, בפיך ובלבבך לעשותו".

על כן מסביר הראי"ה שתכונת החרות היא כשהאדם מרגיש את חייו בתור חיים מגמתיים שהם שווים את ערכם. לעומת זה, תכונת העבדות היא שהאדם אינו חי את עצמיותו אלא את מה שהוא טוב ויפה אצל האחר. לכך התכוון רבי יהודה הלוי בשירו "עבדי הזמן" שכתב: "עבדי הזמן עבדי עבדים הם, עבד ה' הוא לבדו חפשי". שהרי כל ענייני עולם החומר לא נוצרו אלא כדי שישמשו

וישרתו את האדם, לסייע לו להגיע לשלמותו, וכך כל העולם החולף הוא עבד המשרת את האדם. אבל אם האדם מקדיש את זמנו ומרצו לא לקידומו האישי אלא לאסוף רכוש, והוא עסוק ברכישת מותרות, לקנות דירת פאר ומכונית יוקרה, להימנות בין עשירי החברה, וכהנה וכהנה, דברים שאין לעצמיות האדם ולהם לא כלום, כשהאדם חי ברדיפה כזו, חוץ ממה שהוא לעולם לא ימלא את תאוותו, כמו שכתב הגר"א: "האדם בעולם הזה דומה לשוטה מים מלוחים, ידמה לו שמרחה את עצמו ולאמיתו הוא נעשה צמא יותר, אין אדם מת וחצי תאוותו בידו". ואז גם במה שיש לו הוא נעשה עבד לדברים שהיו צריכים להיות עבדיו, ובה הוא הופך להיות "עבד לעבדים". ולעומתו "עבד ה' הוא לבדו חפשי", כי עבד ה' אינו מבזבז את זמנו ומרצו לדברים שחוצה לו, אלא מקדיש את פעילותו לפתח את אישיותו ולגלות את צלם האלקים אשר בו. לכן מסיים הראי"ה וכותב: "החירות העצמית, חירות הגוף מכל שיעבוד זר, מכל שיעבוד הכופה את צלם אלקים אשר באדם להיות משועבד לכל כח אשר מוריד את ערכו, את תפארת גדולתו והדרת קדשו. החירות הזו אינה נקנית כי אם על ידי חירותה של הנשמה, חירות הרוח מכל מה שהוא מטה אותה ממסילתה הישרה והאיתנה, היצוקה במהותו העצמית".

כל מה שאמרנו על חירות הפרט הוא הדין גם לגבי חירותה של האומה. לא כל עצמאות מדינית יש עמה גם חירות לאומית. נכון שהממלכתיות היא הבסיס להגשמת שליחותה ההיסטורית של האומה כדברי הנביא (ישעיה מג כב): "עם זו יצרת לי תהלתי יספרו", אבל דבר זה נכון רק כאשר האומה מנצלת את משאביה וכישוריה הלאומיים להגשמת שליחותה, כי אז האומה משרתת את עצמה בהגשימה את מטרתה. אבל אם חלילה תבקש האומה למצוא תחליפים לתרבות ישראל המקורית בניסיונה לחקות את תרבותם של אחרים, התרבות האירופית או האמריקאית, בכך הופכת האומה להיות "עבד" לתרבות של אחרים, גם אם היא חיה חיים מדיניים עצמאיים במולדתה. כך שהעצמאות הפיזית והמדינית אינן התכלית הסופית של החירות הלאומית, אלא יש לראותן רק כבסיס להגשמת השליחות ההיסטורית של אותה האומה. ובדרך כזו רואה הראי"ה את תכלית הקמתה של מדינת ישראל כמו שכתב (אוה"ק ג, מוסר הקודש קצא): שמדינת ישראל האידיאלית היא "יסוד כסא ה' בעולם, שכל חפצה הוא שיהיה ה' אחד ושמו אחד, שזהו באמת האושר היותר עליון". חרות לאומית אמיתית תתכן רק אם תקדיש האומה את משאביה הלאומיים להשרשתה ופיתוחה של התרבות היהודית המקורית אותה נחלנו מסיני, כאשר תגשים האומה בחייה את אורחות התורה והמצוות ותאיר במלוא תבל את דעת האלוקים ומוסרו.

הרב יעקב הלוי פילבר י-ם ת"ו

קרבן פסח

בהקרבת הקרבנות משום שההיכל מהווה זיקה לאור היותר עליון, למקוֹף. ואכן הבית מסמל את האור המקוֹף, וכך גם הקטורת עם אחד עשר סמניה שייכת לאור המקוֹף (עשר בפנימי ואחד במקוֹף). ואילו התמיד המוקרב בחוץ מסמל את האור הפנימי. גם במושגים יותר ארציים אפשר לראות זאת במוחש - הבית, האור והריח אופפים את הכהן העובד במקדש - הם המקיפים אותו. ואילו מרכז עבודתו ופעמים אף חלק מהאוכל הנכנס אל גופו ממש הם הקרבנות, תוך שהם "ממוסגרים" בקרבנות התמיד.

קרבן פסח נכנס בנקודה זו, כאותה גאולת מצריים שהייתה מעל הטבע, אל בין האור הפנימי ובין האור המקוֹף. (הרמב"ם מרחיק לכת ופוסק שזמן קרבן פסח אף אחרי הקטורת והנרות - מעל הכל וצ"ע).

כאן באה לידי ביטוי הייחודיות של קרבן פסח. כמו זמנו, בין הערביים שבין י"ד לט"ו, שהוא זמן שאנחנו לא מכירים כזמן רגיל, זמן א - סימטרי - כך גם קרבן פסח מבטא אופי א - טבעי, מעל הטבע, כמייצג את הנהגת הייחוד שפעלה באותה שעה. הוציאה, הצילה, גאלה ולקחה את עם ישראל במימדי המקום, הזמן והנפש ובפנימיותם של אלה.

סוגייה ג' - האם קרבן פסח דוחה את השבת

בתחילת פרק שישי אנו מוצאים את שאלת בני בתירה האם קרבן פסח דוחה את השבת-השאלה נובעת מהתהייה על מהותו של קרבן הפסח.

תחילה נבחין בין קרבן שלמים לקרבן עולה. בשלמים-המזבח משרת את האדם מכיוון שהבעלים אוכלים את הקרבן - יש זיקה בין האדם למזבח. בעולה אין אכילה, וממילא הקרבן עומד כשלעצמו ואין זיקה עוד למביאו. אנו רואים זאת גם בדין גוי שיכול להביא עולה - מכיוון שמרגע שהביא נפסקה הזיקה. שלמים, לעומת זאת, אינו מביא - מכיוון שאי אפשר להקריב קרבן שנשארה לו זיקה לגוי (הסברו של ר' משה רוזין ב"נזר הקודש").

נתבונן בשלוש סוגיות: סוגייה א'-זמן התמיד

במשנה בתחילת הפרק החמישי בפסחים מובא זמן קרבן הפסח. רבא בגמ' על אתר מביא את הדין שכל הקרבנות כולם מוקרבים בין תמיד של שחר לתמיד של בין הערביים על פי הכלל: "והקטיר עליה חלבי השלמים-עליה השלם כל הקרבנות". למעט קרבן פסח שמוצא את מקומו אל מחוץ למסגרת התמיד, ומוקרב אחרי תמיד של בין הערביים. הירושלמי מחדד את השיטה הזו ומתחיל מהשאלה-מניין קרבן תמיד? ועונה-שתמיד נלמד מקרבן פסח, ואילו קרבן פסח נלמד מהפסוק בירמיהו- "וינטו צללי ערב", שלכאורה איננו קשור בפשט אל קרבן כלשהו. אך אם נסתכל לעומק נראה שכחלק מתהליך לימודי שלם מתחזק הרושם שהפסח חורג מתחום התמיד. אדרבה, הוא המהווה את הבסיס לזמן התמיד.

סוגייה ב'-מיקום סדר היום של קרבן הפסח

"תמיד קודם לפסח, פסח קודם לקטרת, קטרת קודמת לנרות". תחילה נעמוד על כך שעבודת המקדש הרגילה מסודרת בצורת מנורה על שבעת קניה, שני הקנים החיצוניים - הטבת הנרות בבוקר ובערב, יותר פנימיים - הקטורת בבוקר ובערב, יותר פנימיים - התמיד בבוקר ובערב, ובין התמידים - הקנה האמצעי - "עליה השלם כל הקרבנות".

בתוך המערכת היפה והמסודרת הזו נכנס קרבן הפסח כישות אונטולוגית, כקו ברשימו, כיושר בעיגולים, כייחוד במשפט. הפסח נכנס בין התמיד - קרבן המזבח החיצון, ובין הקטורת - קרבן המזבח הפנימי.

כדי להסביר את העניין הזה נקדים בקושייה על הרמב"ם - בהלכות מעשה הקרבנות (יח' א): "כל הקרבנות כולן, בין קרבנות בהמה ועוף בין קרבנות מנחות, מצות עשה להקריב בבית הבחירה", ואילו בהלכות בית הבחירה (ב' ד): "...שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אע"פ שאין שם בית". נתרץ, שכשיש בית מקדש יש מעלה יתרה

התמונה באדיבות מכון המקדש, ירושלים

לפנינו אגרת לקהילת האשכנזים בקהיר - במצרים, בה מודיע הרב כי השמועה שהגיעה אליהם - כי בהסכמת הנציב העליון הוחלט על הפרדה בין העדה האשכנזית לבין העדה הספרדית אינה נכונה. מגמתו ידועה וברורה לאחד את העדות היהודיות כולן, ולקרן זו לזו ולא להרחיק ולהבדיל בין עדה לעדה.

ב"ה, ל' ניסן, ירושלים. תרפ"א

לכבוד, העדה היקרה, קהל קדש עדת האשכנזים ב"קייירה של מצרים"

ה' עלינו יחיו, ויתברכו מהר הקדש שלו' וברכה מהררי קדש מירושלים

מכתבכם הנכבד, מיום, העשרים לאפריל, קבלתי, ובתשובה, מתכבד נא להודיעם כי השמועה, בדבר החלוק בין העדות האשכנזית והספרדית בארץ ישראל, בהסכמתו של הוד מעלתו הנציב העליון, איננה נכונה. וכי דבת שוא היא. אנחנו, כל עבודתנו היא רק לאחד את כל העדות היהודיות השונות, ולאחה את הקרעים שנמצאים כבר בתוך שדרותנו מיוחדות, כן הדבר בעניני עבודות הצבור. וכן הוא בסדור הרבנות. שנסדרה לנו בעה"י רבנות כללית מאוחדת. מתוך בני כל העדות היהודיות השונות שלנו. אדיר חפצנו תמיד, רק לקרב את פזורותינו אחת אל אחת ולא לרחק ולהבדיל בין עדה לעדה.

בבטחון לב, יכולים אנו להודיעם מאת עבודתנו לטובת אחודי - הדעות, ומקוים ליום, אשר יבוא מבשר טוב משמיע שלו' משמיע ישועה, אומר לציון מלך אלקיך, במהרה בימינו.

והבוחר בשלו', יפרוס סוכת שלומו עלינו ועל כל עמו ישראל. ונזכה לאורה גדולה ותשועת עולמית על עם ה' הגוי כולו, במהרה בימינו בקרוב. כנה"ר נפש ידי"ע הדושה"ט ואשרם כל הימים. (אגרות ראי"ה ד, אקא)

הק' אברהם יצחק ה"ק

תשובתו של הלל: "והלא הרבה יותר ממאתיים פסחים יש לנו בשנה שדוחים את השבת", מראה על מרכיב מסויים שיש בקרבן הפסח שהוא מרכיב של קרבן ציבור, כאותם מוספים ותמידים הדוחים את השבת. עם זאת יש בו גם מרכיב של קרבן יחיד, כקרבן השלמים הנאכל לבעליו.

אמירה זו עולה כבר מן הפסוקים. אנו רואים שוני בין הציווי של הקב"ה שבו מוזכרת אכילה (שמות יב' א-כא) ובין הציווי של משה לעם, בו לא מוזכרת אכילה (שמות יב' כא-כח). השוני מגלה לנו על האופי הדואלי של קרבן פסח. מצד אחד, הוא חלק מהציווי האלוקי ושונה מהותית מקרבן שלמים, אך מצד שני הוא משלב גם יסודות של אכילה כבקרבן שלמים.

כאן המקום לציין את הייחוד שבקרבן פסח-קרבן פסח הוא קרבן יחיד הנלקח לכל משפחה, אך עם זאת הוא לא יכול ליקרב בבמות יחיד אלא רק בציבור. קרבן הפסח הוא קרבן של "והייתם לי לעם", קרבן המתחיל בכל בית אב אך מתאחד ומתכלל עם שאר הקרבנות בבית המקדש וכולם נהפכים ונהיים למעין קרבן ציבור (ישנה מחלוקת בין הירושלמי והתוספתא הסוברים שפסח קרבן ציבור לבין הבבלי הסובר שפסח קרבן יחיד ואכמ"ל).

אך התהליך ממשיך (כאור חוזר), לאחר ההקרבה בבית המקדש נאכל הקרבן בכל משפחה-אחרי ההתכללות, חלה שוב התפרטות של יחידים אך היא כבר יונקת מהישות הישראלית כהוויה שלמה.

סיכום: באמצעות שלוש הסוגיות שהבאנו עמדנו קצת על אופיו של קרבן הפסח ראינו בו שלושה מרכיבים:

א. קרבן הפסח עומד בעמידה עצמאית אל מול קרבן התמיד. מן הירושלמי עולה, שהוא אף מחולל אותו ממש.

ב. ביטוי להתערבות הנהגת הייחוד בסדרי הטבע הרגילים - הראינו שקרבן הפסח יוצא מסדר היום הרגיל אל מחוץ לתחומי קרבן התמיד. הוא ניצב, ע"פ רוב השיטות, בין הקטורת והטבת הנרות - הריח והאור המקיפים את האדם העובד, לבין הקרבנות הנעשים במזבח החיצון - מרכז העבודה.

ג. ביטוי להתהוות היחידים לעם - הראינו שקרבן הפסח מכיל מרכיבים של קרבן שלמים - קרבן פרטי, יחד עם מרכיבים של קרבן תמיד-קרבן ציבור. שני המרכיבים האלו מצטרפים ויוצרים קרבן ייחודי, זכר להתהוות עם ישראל.

שלושת המרכיבים הללו מתאחדים למהלך מאד מוגדר שקרבן הפסח מחולל. קרבן הפסח בא מנקודה הנמצאת מחוץ לסדרי הטבע הרגילים, ומביא את עם ישראל לידי הוויה של עם. עתה, אחרי שנהיה לעם, יכול הציבור להקריב את קרבנות הציבור-התמיד. לאחר שהוגדר כעם ואף מימש זאת ע"י קרבנות הציבור המוקרבים מדי יום ביומו, יכול עם ישראל להתפרט ליחידים שמצד אחד יונקים מהציבור אך מן הצד השני מקריבים קרבנות יחיד עד כדי שלמים הנאכלים לבעליהם - "עליה השלם כל הקרבנות כלם".

נסיים בדבריו של מרן הרב קוק זצ"ל מאורות הראיה - הגדה של פסח: **רבון העולמים. נושאים אנחנו את דענו למרחוק. לא רק בשביל ההטבה הפרטית, של כל יחיד, ולא רק בשביל חוג פרטי של עולם מיוחד, בא סוד העבודה האלהית, כ"א בשביל ההתעלות הכללית של העולמים הרבים, אשר ברוח ד' רבון העולמים נוצרו, להיות הולכים ומתעלים, מתקדשים ומשתפרים, ע"י הוספת אור הנשמה העליונה, הבאה בעקב העבודה האלהית התמימה, המרוכזת בעבודת הקדש והמקדש.**

הרב ראם הכהן
ראש ישיבת עתניאל

קריאת סרן הרב לתיירים העולים לחג הפסח לא"י

אשריכם אחים. על אדמת הקודש הנכם עומדים... בטוח אני שתדעו להתאכסן רק באכסניות של אחינו הכשרות במלוא מובנן.

כלי יתן ורשמי הקודש הללו, ישאירו בכם ברכת עולמים גם בשובכם לבתיכם.

תצוו את בניכם לדורותיכם... לשום מגמת פניהם קדימה, אל ארץ חמדתו.

דעו כי מקום בית מקדשנו, קודש הוא, ואסור לנו עדיין איסור חמור מאד להכנס להר הבית למקום המקדש.

ענין, את כל חזון הקודש אשר חזיתם, בעלותכם לראות פאר ארצכם החמודה וחבל נחלתכם סלה. בהתנערה לתחיה יחד עם בניה תתגעגעו תמיד לשוב אל בית חיינו, ותצוו את בניכם לדורותיכם לשום מגמת פניהם קדימה, להיות נוהרים אל ד' ואל טובו, אל ארץ חמדתו. וזכור תזכרו, כי רק ניצוץ אור קל, מתוך ערפלי חושך, אשר האיר צור ישראל עלינו בחסדו, הוא הוא אשר הופיע עליכם בנהרה זו, ונפשכם חכמה, לצאת מתוך אפלת הגלות, ולצפות לאותו אור העולם הגדול, אשר יופיע עלינו באור ד', בישועה השלמה בבנין בית קדשנו, בקיבוץ כל גלויותינו, בביאת גואל צדק משיח צדקנו אשר אור ד' עליו יזרח, והלכו גויים לאורו. ויראת הקודש הרוממה תהיה נגד פניכם, יחד עם רוממות הגיל. ותדעו, כי מקום בית מקדשנו, קודש הוא, ואסור לנו עדיין, איסור חמור מאד, להכנס להר הבית למקום המקדש, בזמן הזה, עד אשר ירחם ד' עמו, ונזכה לבנין שלם בנוי כמו רמים ונעלה להר ד' בקדושה ובטהרת הקודש כתורה וכמצוה. ונאכל שם כולנו יחד כל ישראל חברים מן הזבחים ומן הפסחים, ששים ושמחים בבנין שלם במהרה בימינו אמן. (אגרות ראייה ד, אשיז)

פרוס הפסח, התרפ"ה, ירושלים. אחיכם ועבדכם הנאמן אברהם יצחק הכהן קוק

מכתב גלוי להאורחים החדשים (ניסן תרפ"ה)

אחים, באתם לדרוש את שלום ציון. אשריכם, על אדמת הקודש הנכם עומדים, הררי יהודה וירושלים, הכרמל והשרון, בכל הדרם ששים ושמחים בכם, שמחת אם בבניה אשר באו ממרחקים. בטוח אני, בזיו הנשמה הטהורה, מלאה שאיפת קודש, לתחיית עמנו וארצנו השורה בלבבכם, אשר היא קראה אליכם ממרחק, באו ושישו משוש, עם צמיחת קרן הישועה, עם הנצוצות הראשונים של זהרי שמש הכבוד וההדר אשר לישראל בארצו, שזאת הנשמה בעצמה גם כן תעיר את רוחכם להיות ספוגי רוח קודש, וקדושים יהיו חייכם גם וביותר על אדמת הקודש, וקודש יהיו לכם הימים הנעלים שהנכם עטופים הוד האצילות של ארץ חמדה, ושל עיר עז לנו ירושלים, מכון בית חיינו לנצח.

בטוח אני שתדעו כולכם להתאכסן רק באכסניות של אחינו, הכשרות במלא מובנן, בכל ימי היותכם עמנו, וביחוד בימי החג הקדוש, חג הפסח, זמן חרותנו, בכל גדלותנו ותפארתנו.

ורשמי הקודש הללו, ישאירו בכם ברכת עולמים, גם בשובכם לבתיכם ולארצות פזוריכם, תדעו לזכור את ציון ואת מקראיה, תדעו לספר בחדות לב וברב

עלון חודשי בהוצאת "בית הרב" רח' הרב קוק 9 ת.ד. 6275, ירושלים 91062
טל: 02-6232560, פקס: 02-6242908
betharav@zahav.net.il www.moreshet.co.il/beit-harav
ניתן לקרוא את העלון "מגד ירחים" גם באתר: www.yeshiva.org.il
עיצוב גרפי: ש. יוסטמן

מגד ירחים